

BLIKVANGER

‘Het Woord waarschuwt ons en

‘Ik heb een Messias ontmoet
die joods was, en daarna ben
ik de Bijbel gaan lezen’

wil ons in beweging zetten'

Bekend werd ze als de actrice die Anne Frank speelde. Inmiddels vraagt Jip Wijngaarden als schilderes en overtuigd christen aandacht voor de positie van het Joodse volk in onze maatschappij en pleit ze voor 'Hebreeuws denken'.

Dick Vos

In 1991 heb ik in Frankrijk een tekst van Etty Hillesum bewerkt tot een monoloog om die vervolgens te spelen. In het schriftje dat ik daarvoor gebruikte, had ik een oude Ansichtkaart van de Jodenbreestraat in Amsterdam geplakt. Een oude, ingekleurde prent, met in de verte de toren van de Zuiderkerk, waarop vooral de vroegere bedrijvigheid naar voren kwam. Uitgangspunt van de monoloog is een brief van Etty uit 1943, waarin ze een transport vanuit het kamp Westerbork beschrijft. Daarbij had ik toen de kop van een Joodse man getekend die als het ware schreeuwt naar die kaart. Hij schreeuwt naar die buurt die nu niet meer bestaat en naar die mensen die allemaal weggevoerd zijn.'

De tekening en de kaart waren voor Jip Wijngaarden de inspiratiebron voor één van de ruim dertig werken die in mei, juni en juli te zien zullen zijn in de Sint-Joriskerk in Amersfoort, een expositie onder de titel 'De Joodse weg'. 'Heel letterlijk gaat het in dit werk om de Joodse weg, maar ook om het gegeven dat de Joden weg zijn.' Beeld en titel zijn mede gekozen omdat de tentoonstelling begin mei start, een moment waarop je niet om de herdenking van de Shoah heen kunt. Ook bestaat de staat Israël in mei zeventig jaar. In het geheel van de expositie wordt het thema breder ingevuld; diverse Bijbelse

thema's en personages zijn in beeld gebracht in grote, kleurrijke werken waarop nogal eens Hebreeuwse teksten aangebracht zijn.

Antisemitisme

Dat het schilderij van de Jodenbreestraat beeldmerk van de tentoonstelling is, heeft ook te maken met de actualiteit. De pijnlijke werkelijkheid in het Frankrijk van vandaag is dat de Joodse mensen opnieuw wegtrekken; een nieuwe *aliyah* is

'Het Oude en Nieuwe Testament moeten we niet zo krampachtig uit elkaar willen houden'

gaande, een 'opgang' naar het land Israël. 'Vanwege de grimmige sfeer die opnieuw ontstaat, een sfeer van antisemitisme, pakken ze hun koffers om verder te trekken. Dat betekent nogal wat. In de eerste plaats voor henzelf natuurlijk, maar ik vraag me ook af wat het voor ons betekent dat zo'n groep wegtrekt uit onze maatschappij. Ik denk dat ze in geestelijk en spiritueel opzicht veel met zich mee zullen nemen wat wij gaan missen in Europa.'

De herdenking van de Shoah grijpt Wijngaarden aan om de huidige maatschappij een spiegel voor te houden. ‘Ik mag graag kijken naar het verleden om er iets van te leren voor de toekomst, daarmee krijgt het vooral zin. En dan vraag ik mij ook af wat het betekent voor ons als christenen.’ Een van de doelen van de tentoonstelling is dan ook een waarschuwing af te geven: de sjofar te blazen, om het met een beeld te zeggen dat ook als schilderij in Amersfoort te zien zal zijn.

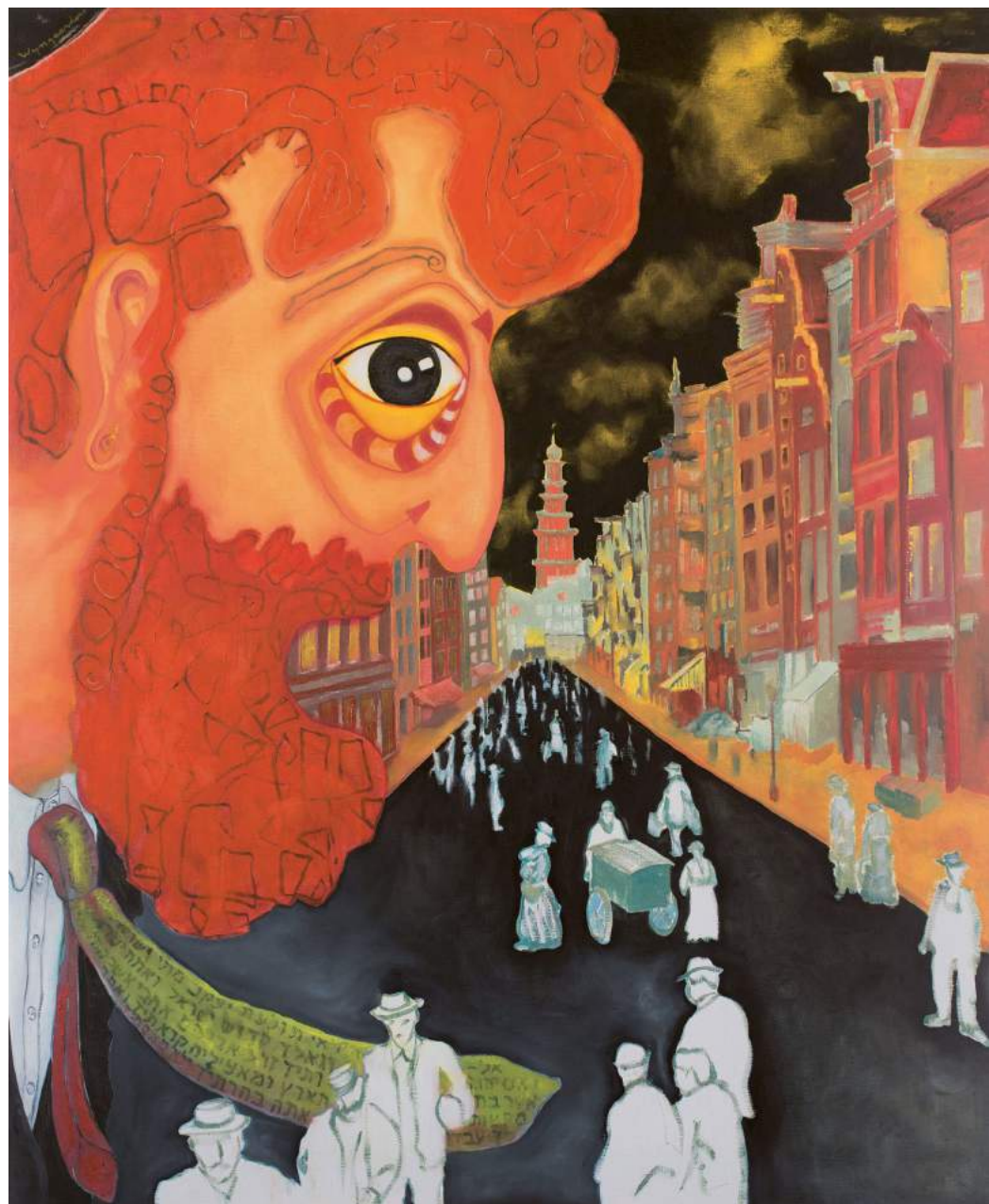
Bijbels karakter

Het gaat Jip niet exclusief om het joodse gedachtegoed. ‘Ik probeer Hebreeuws te denken’, legt ze uit. ‘Als christenen, of gelovigen uit de volken, hoeven wij niet te proberen Joods te worden – zo moet je geboren worden. Maar je kunt wel proberen het Bijbelse karakter aan te nemen; Hebreeuws te worden, noem ik dat dan. En op dat gebied kunnen wij veel van het jodendom leren.

We moeten dat Oude en dat Nieuwe Testament niet zo krampachtig uit elkaar willen houden. Ik ben er groot voorstander van die witte pagina tussen het Oude

‘Hij schreeuwt naar de buurt die niet meer bestaat en de mensen die allemaal weggevoerd zijn’

en het Nieuwe Testament uit de bijbel te scheuren. Het gaat om één verhaal. De delen horen bij elkaar, zoals de ziel bij de geest en de man bij de vrouw. Zo moet je het Joodse volk ook niet van de volkeren willen losmaken. Het verhaal is één, net

De Joodse weg.

zoals God één is, maar dat wel in al zijn pluraliteit. Christenen hebben vaak de neiging om alles uit elkaar te trekken, terwijl de Hebreeuwse manier van denken veel meer een stroom is die samenvoegt. Ook wat op het eerste gezicht misschien niet bij elkaar past, kan bij elkaar blijken te horen.’

Die gedachte van eenheid is het principe van waaruit Jip schildert en van waaruit haar werk verstaan moet worden. ‘Ik neem je graag mee naar het Oude Testament om te laten zien hoe sterk er sprake is van verwevenheid met het Nieuwe. Het

is het Woord ten leven, het is een graadmeter, het waarschuwt ons ook en wil ons op onze plek zetten. Maar het is tegelijkertijd een kracht om ons in beweging te zetten. Als die dynamiek eruit gehaald wordt, dan wordt het een dode poel zonder levend water waaraan we ons kunnen laven; geen plek waar je anderen mee naartoe wilt nemen omdat het goed is dáár te zijn.’

Als voorbeeld noemt ze Spreuken 24, een thema dat ze vaker verbeeld heeft. “Red hen, die ten dode wankelen en die naar de slachtbank gevoerd worden”, citeert ze uit het hoofd. “Haal hen terug!” En dan staat er: “wanneer jij zegt: Oh, we wisten het niet” – in het Duits staat er dan letterlijk: *wir haben es nicht gewusst* – “zal Hij, die de harten weegt, het niet kennen en ieder naar zijn doen vergel-

Biografie

Jip Wijngaarden is beeldend kunstenaar, woonachtig in de Cevennen, het land van de hugenoten in Zuid-Frankrijk. In Nederland werd ze vooral bekend door de rol van Anne Frank in de theater- en filmproductie van Jeroen Krabbé.

Jip wordt op 5 juli 1964 geboren in Amsterdam, maar groeit op in Ermelo en Putten. Als kind twijfelt ze niet aan het bestaan van God, maar haar verzet tegen alles wat met religie en christendom te maken heeft, is groot. In 1980 begint ze in Utrecht een creatieve vakopleiding met het doel later naar de kunstacademie te gaan. In 1982 breekt ze die opleiding af, wanneer ze de rol van Anne Frank krijgt. Diverse rollen op toneel en in films volgen, daarnaast blijft ze tekenen en schilderen.

Het geloof als inspiratiebron

Tijdens de opnamen voor de film Vincent & Theo leert Wijngaarden de Franse geluidsman Philippe Combes kennen, met wie zij in 1990 trouwt. Beiden komen zij rond die tijd tot geloof in 'de Joodse Messias Yeshua', waarna Wijngaarden afscheid neemt van het leven van theater en film. Ze blijft in Frankrijk wonen, gaat bijbelstudies volgen en leert Hebreeuws. In de jaren die volgen gaat ze schilderijen maken waarin Israël en de Bijbel gethematiseerd worden.

In Nederland exposeerde Wijngaarden in de voormalige synagoge van Kampen, het Etty Hillesum Centrum in Deventer, de synagogen van Enschede, Elburg en Groningen, de Oude Kerk in Delft en de Grote Kerk in Apeldoorn. De tentoonstelling 'De Joodse weg' in Amersfoort is van 2 mei t/m 29 juli van dinsdag t/m zaterdag en zondagmiddag te bezoeken in de Sint-Joriskerk (de tentoonstelling kan niet bezichtigd worden wanneer de kerk verhuurd is – kijk op www.verhuurjoriskerk.nl). www.jipwijngaarden.com

den.” Dat is het Oude Testament, maar dat is even levend als het Nieuwe.’

Ruth

Waar komt die verbondenheid met het jodendom vandaan? ‘Toen ik de Messias Yeshua ontmoette – of eigenlijk: toen Hij mij ontmoette – is mijn hart besneden. Ik heb een Messias ontmoet die joods was, en daarna ben ik de Bijbel gaan lezen – van voren af aan, zonder daarbij al een christelijke dogmatiek in mijn hoofd te hebben. En ik ben Hebreeuws gaan studeren, waardoor mijn ademen Hebreeuws werd. Ik hoor bij dat volk zoals Ruth zich bij Naomi aansloot. God heeft zich aan mij geopenbaard door het volk van Israël en met dat volk ben ik mee gaan lopen. Door bergen en dalen, maar uiteindelijk zal het opgaan naar Jeruzalem.’

Tegelijk, en juist ook omdat haar eerste werkelijke ontmoeting met Israël via de Messias liep, is Yeshua essentieel in Jips denken. ‘Die heeft mijn hele leven veranderd, mijn hele wereldbeeld en de manier waarop ik in het leven sta. Hij heeft mij een nieuw begin gegeven door de vergeving van mijn zonden. Hij heeft me geleerd dat het niet alleen maar om het hier en nu gaat, maar dat het leven een trektocht is om uiteindelijk thuis te komen bij Hem.’ Daarbij heeft de Messias ons de ogen geopend voor de betekenis van het Oude Testament. ‘Hij is de sleutel voor de Tenach. Als je de Messias kent, krijgen teksten waar in het jodendom nog een soort bedekking op ligt, ineens een concrete betekenis. Maar het blijft zo dat die betekenissen meestal parallel lopen.’ Van de bijzondere positie van Israël is Jip

overtuigd. ‘In 1948 is God iets nieuws begonnen met Israël. Daar gebeurt iets waaraan we ons iets gelegen moeten laten liggen. We moeten Israël dus ook niet willen zien als alle andere volkeren. Als

er voor hen geen plek is als Israël op de eerste plaats komt. Dat blijft toch een vorm van verstard antisemitisme binnen de kerk. Als Israël de bruid genoemd wordt, houdt dat niet in dat de kerk dat

‘Israël op de eerste plaats betekent niet dat er voor christenen geen plek is’

we dat doen, zouden wij als christenen de boot wel eens kunnen missen. We moeten ons realiseren dat de toegangsdeur uit Hebreeuws hout gesneden is. Christenen zouden ook niet moeten denken dat

niet kan zijn. Laten we geen angst hebben; de ander kan jouw plaats echt niet innemen.’

Dick Vos is freelance journalist/fotograaf